در طلیعه عید بزرگ شیعیان هستیم، عید بزرگ غدیر خم برای مسلمانان اهمیتی ویژه دارد و هر کسی سعی می کند در این فرصت به نوعی خود را به ولایت امیر مؤمنان و امامان معصوم نزدیک تر کند. این عید بزرگ برای ما هم در «چاردیواری» فرصتی بود تا چرخی در بوستان پربار «نهج البلاغه» بزنیم و برای شما هم دستچینی به ارمغان بیاوریم و مروری کنیم بر نگاه عمیق و زیبای مولایمان به زندگی، خانواده و زنان. در این شماره و در قالب یک پرونده به چند موضوع مهم از جمله روانشناسی زنان، تربیت فرزند و مدیریت خانواده بر پایه کلام امیر مومنان (ع) پرداخته ایم.

روان‌شناسی زنان از نگاه امیر مومنان(ع)

مثل گل

دکتر ناهید طیبی/ پژوهشگر دینی و عضو شورای دانشنامه زن مسلمان

دیدگاه‌های روان‌شناختی حضرت امیر(ع) در سخنان آسمانی آن حضرت با عبارات و واژه‌های بسیار زیبا و لطیفی مشاهده می‌شود. گرچه مجالی برای بررسی تمامی شاخه‌های دانش روان‌شناسی از منظر حضرت وجود ندارد، اما به تناسب بحث می‌توان در یک نگاه کلی، دیدگاه حضرت را در مورد زنان از چهار منظر به صورت خلاصه مورد بررسی قرار داد:

۱ درس آموزه‌های مشترک

زن به عنوان یک موجود انسانی دارای هویت واحد و مشترکی نسبت به مردان بوده و حضرت علی(ع) هرگاه از انسان و حالات و روحیات او سخن می‌گوید، اشاره به هر دو جنس دارد. بنابراین آنجا که می‌فرماید:

«کسی چیزی را در دل پنهان نکرد، جز آن که در لغزش‌های زبان و رنگ رخساره‌اش آشکار خواهد شد»، اشاره به عوارض روان‌تنی در زنان و مردان داشته و می‌فرماید: ابراز نکردن احساسات و سرکوب آنها موجب بروز حالات ویژه‌ای در جسم می‌شود و این بی‌توجهی به نیازهای روانی، آثار سوء در رفتار و نیز در ساختار جسمی افراد دارد. در اینجا روی سخن با هر انسانی است که احساسات خویش را در درون خود پنهان کرده و موجب ایجاد بحران روحی روانی، افسردگی و... می‌شود.

سیر به سوی کمال، توجه به معنویات، استفاده از نعمت‌های

الهی و... از اموری است که برای زن و مرد به صورت دستورالعمل‌های مشترک مطرح شده است.

۲ شاخه گل

در مقام بیان تفاوت زن و مرد که حضرت علی(ع) در این قسمت از سخنان خویش تفاوت‌های زن و مرد را مطرح کرده و این تفاوت‌ها را نه تنها به عنوان نقص مطرح نمی‌کند؛ بلکه از آنها به عنوان راز تکامل بشری سخن می‌گوید. برای مثال در روان‌شناسی زنان از تفاوت‌های زن و مرد در فضیلت‌ها سخن گفته و می‌فرماید: «غَیرَه المَرْأه کفْرٌ وَ غَیرَه الرَّجُلِ إیمانٌ؛ غیرت زن کفر است و غیرت مرد ایمان». یک نویسنده عرب در این مورد می‌گوید: اگر زنان غیرت داشته باشند، به فتنه و آشوب کشیده می‌شوند و جنگ جمل نتیجه غیرت زن بود. همچنین حضرت در مورد لطافت و جودی زن و حساسیت لازم برای حفظ او و شاید سخاوت ویژه زن در حیات بخشی به دیگران که ناشی از روح «دیگر خواه» اوست، می‌فرماید: «به زن بیش از حد خود تحمیل مکن! زیرا زن همچون شاخه گل است، نه قهرمان خشن».

۳ ویژگی‌های خاص

توجه کردن افراد به ویژگی‌های خاص زنانه در زنان و بیان راهکارهایی متناسب با این خصیصه‌ها برای رسیدن به سعادت مطلوب و داشتن سلامت روانی فردی و اجتماعی مفید است. برای نمونه حضرت امیر(ع) با توجه به این نیاز زن که دوست دارد مورد عشق و محبت قرار گیرد، می‌فرماید: «مِن اخلاق الانبیاء حُبّ النساء (از اخلاق پیامبران دوست داشتن زنان است).

عشق ورزیدن به زنان و ابراز محبت و علاقه نسبت به آنان در متون دینی بسیار زیاد است و حتی رسول خدا(ص) می‌فرماید: «قولِ الرجُلِ للمرأه إنیّ أحبّک، لا یذهب من قلبه ابداً (این که مرد عشق خود را نسبت به زن ابراز کند و بگوید تو را دوست دارم هرگز از قلب او خارج نمی‌شود). در سخنان روان‌شناسان معاصر نیز اهمیت به این ابراز عشق دیده می‌شود. پروفسور ریک، روان‌شناس مشهور آمریکایی می‌گوید: «بهترین جمله‌ای که یک مرد می‌تواند به زن خود بگوید عبارت عزیزم تو را دوست دارم است». بنابراین آثار روانی عشق‌ورزیدن به همسر و ابراز محبت به او، از دیدگاه روان‌شناختی دینی بسیار قابل اهمیت است و قابل انکار نیست.

۴ سیره عملی

در سبک زندگی و سیره عملی حضرت علی(ع) نیز می‌بینیم حضرت به علل سیاسی و به‌خاطر مصالح عمومی اسلام در خانه می‌نشیند و همسر بزرگوار او که تندیس طهارت و قداست و پاکی‌هاست، به مسجد رفته و سخنرانی می‌کند یا به خاطر ضرورت‌های زمانی و مکانی و نیز مصالح مهم اسلام، شبانه به خانه انصار رفته و امام واقعی مردم را به آنان معرفی می‌کند. به یقین اگر منظور حضرت علی(ع) از برخی سخنان منسوب به ایشان خانه‌نشینی زن به صورت کلی بوده باشد، همسر ایشان که خود اسلام مجسم است، هرگز از خانه خارج نمی‌شد. بنابراین ضرورت و عدم ضرورت و همچنین حفظ حدود و موازین شرعی راهگشای ما در درک این حکمت الهی و کلام امیر(ع) خواهد بود.

تربیت فرزند در کلام امیر المومنین(ع)

میراثی به نام ادب

صدیقه کاویانی/ دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت

در اسلام، خانواده نهادی مقدس و حیاتی است. خانواده جایگاه مهر و محبت، پایگاه انس و مودت و کانون اصلی تکوین شخصیت انسان است. در فرهنگ اسلام، خانواده محیطی است برای اقناع و ارضای مشروع نیازهای جنسی، تولید و تربیت نسل، ایجاد صمیمیت و تفاهم، یکرنگی و همرنگی، تعاون و همکاری و آرامش روحی و روانی انسان.

از سویی، محیط خانواده پناهگاه امنی است که فرزندان در آن آسایش روان و راحت جسم می‌یابند. در سایه پرطراوت و آغوش گرم و صمیمی خانواده است که شخصیت آنان رشد و تربیت می‌یابد و استعدادهای بالقوه‌شان به فعلیت می‌رسد. بنابراین، محیط خانواده می‌تواند عامل بسیار قوی و مؤثری در تربیت و به‌تبع آن، سعادت یا شقاوت انسان باشد. وقتی پدر و مادر در قبال وظایف سنگین و بسیار مهم خود نسبت به فرزندان احساس مسؤولیت کنند و وظیفه شرعی و عقلی خود را در این باره انجام دهند، به یقین فرزندانِ لایق، شایسته و مسؤولیت‌پذیری به جامعه تحویل خواهند داد که منشأ خیرات و برکات فراوانی برای خود و دیگران می‌گردند.

در این راستا، اهمیت سفارش‌های امیرمؤمنان علی(ع) برای تربیت فرزند در محیط خانواده، به‌خوبی آشکار می‌شود. امام در فراز سوم قصار ۳۹۹ بر

سپیده اشرفی

دکتر حسین رهنمایی، عضو هیات علمی دانشگاه تهران و دانش‌آموخته حوزه علمیه که دغدغه آسیب‌شناسی فرهنگ دینی و جامعه مذهبی دارد، در این گفت‌وگو به موشکافی کلام امیرالمومنین(ع) و کنار زدن شبهه‌های موجود در حوزه زنان پرداخته است.

● ابتدا بفرمایید مساله خانواده و زن در نهج‌البلاغه چطور عنوان شده؟ یعنی این مساله برای امیرالمومنین اهمیتی داشته که در خطبه‌ها و حکمت‌ها به آن اشاره کنند؟

باید بگویم امام علی(ع) شاگرد قرآن و دانش‌آموخته مکتب پیامبر است و لذا همان گونه که قرآن بر مقوله خانواده، اهمیت آن، تربیت فرزند و ارتباطات داخلی اعضای آن تاکید دارد امام علی(ع) نیز برای این مقوله ارزش فراوانی قائل است. به عنوان مثال ایشان یک نامه مفصل به عنوان یک پدر برای فرزند خودش امام حسن مجتبی(ع) نگاشته است که از آن می‌توان به عنوان منشور تربیت فرزند یاد کرد.(نامه ۳۱). حضرت در این نامه در خصوص رابطه با همسر و امورات تربیتی فرزندان تذکرات فراوانی دارد. علاوه بر این در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های دیگر نیز موارد متعددی از توصیه‌های تربیتی و مسائل مربوط به حقوق و تالیف زوجین و امور خانوادگی را می‌توان مشاهده کرد.